

дається між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів. Місцеві бюджети є головним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, спрямованих на суспільне споживання. Саме через них суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному розрізі, тобто між окремими адміністративно-територіальними одиницями і соціальними групами населення. Крім того, саме з місцевих бюджетів фінансується розвиток галузей виробничої сфери, в першу чергу місцевої промисловості і комунального господарства.

Основою нової моделі формування місцевих бюджетів мало б стати посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні власних доходів. Актуальним є пошук додаткових джерел до бюджетів усіх рівнів, які б стимулювали збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, залучення інвестицій, збільшення рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку.

Пріоритетним щодо реформування є визначення оптимального розподілу податків між рівнями бюджетів та їх спрямування до доходів місцевого бюджету: з метою інноваційно-інвестиційного розвитку територій закріпити за місцевими бюджетами частки надходжень податку на прибуток підприємств до обласних та районних бюджетів. Закріплення таких надходжень за відповідними бюджетами сприятиме соціальному розвитку та створюватиме економічну активність в регіонах.

З метою економічного та ефективного використання коштів субвенцій капітального характеру, створення умов для співфінансування регіональних програм, спрямованих на соціально-економічний розвиток територій, пропонується створювати Державний та місцеві фонди регіонального розвитку. Тому необхідно в подальшому підвищувати інвестиційну складову місцевих бюджетів та удосконалювати інституційні засади формування видаткової частини місцевих бюджетів з метою посилення інноваційного розвитку територій.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Бюджетний кодекс України. – К.: Велес, 2004. – 64 с.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.97 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.

4. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії про місцеве самоврядування» від 15.07.97 № 452/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – С. 249.

5. Концепція реформування місцевих бюджетів // www.afu.org.ua

6. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар / За редакцією О.В. Турчинові і Ц.Г. Огня. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 320 с.

The article is devoted budgetary independence of local budgets in Ukraine. In the article the mechanism of forming of budget of development is considered for realization of the program of socio-economic development of territories, strengthening of financial base of region.

Калашнікова Л.Г.

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто процес становлення недержавного пенсійного забезпечення в Україні, його соціальну значимість, джерела формування, регіональне розміщення, тенденції та перспективи розвитку у контексті реформування вітчизняної пенсійної системи.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, пенсійна система, недержавні

пенсійні фонди, недержавне пенсійне забезпечення.

I. Вступ. В структурі соціального захисту населення важлива роль належить пенсійним системам як державної, так і недержавної форм. Соціальна значимість пенсійної системи визначається тим, що вона захищає життєво важливі інтереси майже 14 млн. українсь-

ких громадян – пенсіонерів, інвалідів та членів родин, що втратили годувальника.

Система пенсійного забезпечення населення України на сучасному етапі має ряд складних проблем. Серед найважливіших слід відзначити: значне навантаження на працюючу частину населення і на бюджет країни; недостатні обсяги страхових внесків для пенсійного забезпечення; низький рівень державної пенсії; невідповідність розміру пенсії трудовому внеску на протязі працездатного періоду при однаковому рівні відрахувань на пенсійне забезпечення; значні переваги та пільги в пенсійному забезпеченні для окремих категорій працівників.

Сучасне економічне становище країни зумовило нестабільний фінансовий стан підприємств, який спричинив невчасну сплату внесків на пенсійне забезпечення і використання страхових внесків на фінансування окремих видів виплат, не пов'язаних з трудовою діяльністю. В значній мірі ці проблеми пояснюються недоліками діючої системи пенсійного забезпечення, відсутністю організаційно-економічного механізму її реформування та нерозвиненістю недержавних форм. [1,438-441] У зв'язку з цим необхідно здійснювати заходи для підтримки і розвитку діяльності недержавних пенсійних форм, які покликані перенести тягар піклування про забезпечення нині працюючих після виходу їх на пенсію з держави на плечі самих працюючих і їхніх роботодавців. [2,277-280]

Проблеми пенсійного забезпечення, переважно його недержавного сектора, в різноманітних господарських і фінансово-економічних системах є предметом наукового дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів. Серед них слід відмітити зарубіжних авторів: В.Берга, А.Вагнера, Е.Девіса, Г.Кларка, С.Фішера, В.Роіка, В.Дубровського і вітчизняних: Грішнову О., Колота А., Леонова Д., Лібанову Е., Макарову О., Нечай Г., Новікова В., Федоренка А., Ткача О., а також ряд інших авторів. Актуальність теми дослідження визначається тим, що назріла необхідність глибокого аналізу недержавного пенсійного забезпечення, як особливого учасника економічних відносин соціально орієнтованої ринкової економіки, покликаного бути

одним з найважливіших елементів соціального захисту населення.

II. Постановка завдання. З метою вивчення, як система недержавного пенсійного забезпечення впливає на рівень соціального захисту населення, слід проаналізувати її сучасний стан і визначити головні напрями її подальшого результативного розвитку. Предметом дослідження є соціально-економічні відносини, які складаються в процесі соціального захисту населення, на основі виникнення і розвитку недержавних форм. Об'єктом дослідження виступають недержавні пенсійні фонди як один із інститутів соціального захисту непрацюючої частини населення.

III. Результати. Недержавні пенсійні фонди (НПФ) – це інститути добровільного пенсійного страхування, які залучають на добровільних засадах внески фізичних і юридичних осіб з метою формування фонду пенсійних накопичень, з якого здійснюються додаткові пенсійні виплати учасникам фонду, що дозволяє підвищити рівень пенсійного забезпечення громадян.

Джерелом формування НПФ є кошти підприємств, установ, громадських організацій, домогосподарств. Недержавні пенсійні фонди, є суттєвим додатком до державних пенсійних фондів в багатьох країнах світу і займають важливе місце в системі соціального захисту населення. Досвід зарубіжних країн дозволяє зробити висновок про масовий розвиток недержавного пенсійного забезпечення як необхідного етапу еволюції економічної системи, розвиток якого суттєво відбивається на стані економіки країни. Фінансові і правові механізми цієї форми соціального захисту людей дозволяють проводити додаткове пенсійне страхування за допомогою професійних (колективно-галузових), корпоративних (колективних на рівні підприємства) та індивідуальних (особистих) пенсійних планів.

Зарубіжний досвід показує доцільність побудови соціального захисту на основі багатосторонньої відповідальності за матеріальний добробут людей: на рівні держави, підприємства та самого працівника. Виходячи з цього, в багатьох країнах світу створилася трьохрівнева пенсійна система. В розвинених країнах світу недержавні пенсійні фонди спочатку ви-

никли на основі доходів найманих працівників і самозайнятого населення з високим рівнем заробітної плати та доходів, які б не підлягали обов'язковому пенсійному страхуванню. Пізніше цей процес викликав інтерес у працівників із середнім рівнем заробітної плати, які побачили вигідність у додаткових формах корпоративного і особистого страхування в забезпеченні гідної старості.

Нові перспективи для розвитку НПФ відкрилися для багатьох індустріально розвинених країн світу після другої світової війни внаслідок значного покращення якості життя і відчутно високих темпів зростання заробітної плати, яким на жаль не відповідало підвищення державних пенсій. У зв'язку з цим був розроблений механізм обмеження верхньої межі заробітку, з якого збиралися пенсійні внески в НПФ і встановлювалися розміри пенсії. Використання такого механізму було пов'язане з необхідністю обмеження фінансового навантаження на страховика з однієї сторони, а з іншої – розподілу пенсійних ресурсів між застрахованими з різними доходами. Одночасно ця форма регулювання фінансового навантаження і розмірів пенсій не дозволяла групам населення з високими доходами отримувати відповідні їхньому заробітку пенсії. В кінцевому результаті зростання заробітної плати і неможливість при цьому заробляти гідну пенсію за допомогою державної пенсійної системи і спричинили динамічний розвиток НПЗ в індустріально розвинених країнах в другій половині ХХ ст.

Слід відмітити, що НПФ є не тільки важливим інститутом доходів населення, а й виступають досить великим інвестиційним ресурсом. Так, наприклад величина накопичень за рахунок НПФ в ряді країн Європи (Нідерланди, Великобританія, Швейцарія) відповідає обсягам національних ВВП. Місце і роль НПФ в різних країнах визначається рядом факторів, з яких найважливішими є економічні і правові передумови їхнього розвитку. В стратегічному плані це залежить від державної політики з формування умов для становлення і функціонування НПФ.

Загальна відповідальність держави за організацію, ефективне і надійне функціонування НПФ заснована на правах людини в галузі со-

ціального забезпечення. Практичні засоби впливу держави на інститути недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) залежать від національних традицій, рівнів економічного, правового і соціального розвитку тієї чи іншої країни. При цьому, за міжнародними нормами, така відповідальність виходить за рамки простого прийняття законодавчих актів. Держава повинна здійснювати ряд важливих функцій з управління НПФ, які шляхом правових засобів були визначені як добровільні або обов'язкові для працівників і роботодавців.

Основна мета НПФ – це гарантування відповідних рівнів доходів для пенсіонерів, що особливо важливо в умовах реформ, які пов'язані з сучасними економічними і демографічними факторами. Найбільшого поширення набули НПФ в індустріальних країнах з високими рівнем доходів населення: Великобританії, США, Нідерландах, Бельгії, Швеції, Швейцарії, Франції, Японії. Поширення НПЗ (як колективного, так і індивідуального) залежить в першу чергу від рівня забезпечення, яке здійснюється державними програмами. Чим нижчий відносний рівень пенсійного забезпечення, тим більшого значення набувають додаткові системи (наприклад, у Великобританії) і навпаки (в Німеччині). Деяке виключення становлять такі країни, як Нідерланди і Швеція з високими показниками коефіцієнта заміщення і майже повним (більш як 90%) охопленням працівників професійними пенсійними програмами, які формально не мають обов'язкового характеру.

Досвід функціонування НПФ в Україні свідчить про те, що для їх становлення і повноцінного розвитку ще потрібно прикладати дуже багато зусиль. Це пов'язано з рядом об'єктивних чинників, серед яких дуже важливим є значне постаріння населення, а прогнози покращення такого становища в найближчі роки невтішні. Так, на 100 чоловік працездатного населення в Україні припадає 70 непрацездатних. Серед працездатного населення певна частина його – це безробітні, а ще одна частина працює за межами країни. Наразі на додаткове пенсійне забезпечення можуть розраховувати працівники великих підприємств, фінансово-промислових груп і банків. Діючі

фонди обслуговують всього 1,12% від загального числа працездатного населення. Динаміка їх розвитку на протязі останніх років в значній мірі визначається випереджаючим зростанням найбільших фондів. Перші недержавні пенсійні фонди в Україні були створені в 1992 році. Послуги недержавного пенсійного забезпечення надаються пенсійними фондами, створеними відповідно до норм Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення” та пенсійними фондами, які розпочали роботу на початку 90-х років і зараз перебувають у стані реорганізації відповідно до законодавства України. [3]

З 1 січня 2004 року в Україні запроваджена змішана система пенсійного забезпечення, яка включає три рівні:

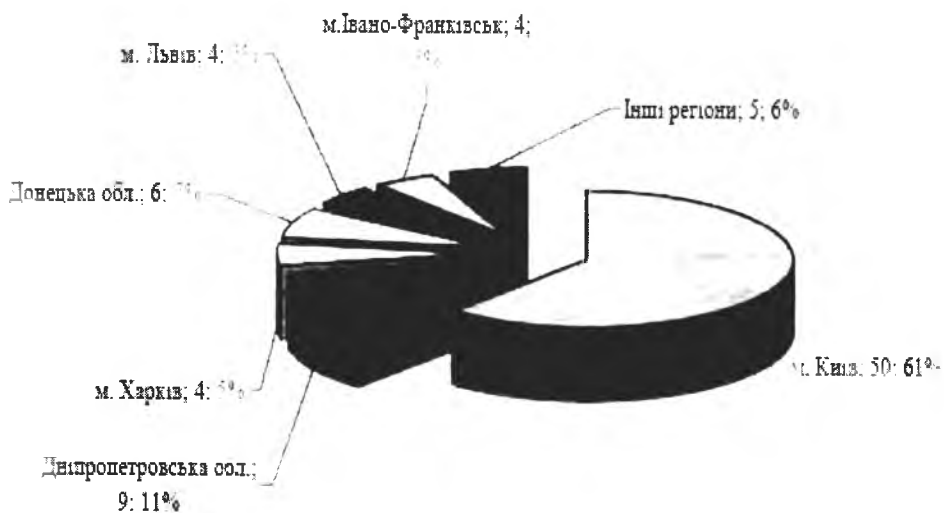
перший рівень – загальнообов’язкова солідарна система пенсійного страхування, що фінансується за рахунок коштів Пенсійного фонду і передбачає встановлення розмірів пенсій у порядку та на умовах згідно із відповідним законодавством;

другий рівень – складова загальнообов’язкової системи пенсійного страхування, яка ґрунтується на принципі накопичення коштів застрахованих осіб у загальнообов’язковому Накопичувальному пенсійному фонді з подальшим їх інвестуванням для отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб і здійснення пенсійних виплат за

рахунок коштів цього фонду згідно з відповідним законодавством;

третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами додаткових до загальнообов’язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат за рахунок відрахувань на недержавне пенсійне страхування та інвестиційного доходу, нарахованого на пенсійні виплати, у порядку та на умовах згідно з відповідним законодавством.

У системі недержавного пенсійного забезпечення має місце тенденція збільшення кількості надавачів послуг у цій сфері. Так, станом на 01.07.2007 р. до державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 82 недержавних пенсійних фондів, з яких 65 – відкритих, 10 – корпоративних та 7 корпоративних недержавних пенсійних фондів. [4] Неоднозначним і нерівномірним є територіальний розподіл недержавних пенсійних фондів в Україні. Найбільша кількість НПФ та суб’єктів інфраструктури, що їх обслуговує, зареєстрована в м. Києві – 50 з 82. Решта розміщена в регіонах (Дніпропетровська обл. – 9, Донецька обл. – 6, Харків – 4, Львів – 4, Івано-Франківськ – 4, Сімферополь – 2, Суми – 1, Черкаси – 1, Херсон – 1), питома вага яких зображена на на Рис. 1 [4].

Мал. 1. Розміщення фондів за регіонами станом на 01.07.07

Станом на кінець першого півріччя 2007 року Державної комісією з регулювання ринків фінансових послуг видано 36 ліцензій на провадження діяльності з адміністрування пенсійних фондів.

Згідно з інформацією Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України станом на кінець першого півріччя 2007 року видано 218 ліцензій на здійснення діяльності з управління активами, з яких право на управління активами недержавних пенсійних фондів отримало 44 компанії з управління активами (КУА). Серед них 16 компаній надають послуги більше ніж одному фонду.

Ліцензії на здійснення депозитарної діяльності зберігача отримали 79 банків.

IV. Висновки. Таким чином, зарубіжний досвід свідчить, що формування повноцінного НПЗ, яке забезпечує багатьом верствам населення країни суттєву надбавку до пенсії, має вагомі результати, але для України – це завдання майбутнього.

Для його реалізації необхідно провести ряд організаційних питань і прийняти ряд законів за такими напрямками:

– формування інфраструктури, яка б за-

безпечила економічну стійкість і надійність роботи фондів.

– створення економічних стимулів для роботодавців і працівників з метою формування додаткових пенсійних накопичень;

– забезпечення системного характеру розвитку НПФ.

Необхідними умовами для реалізації таких напрямків повинно стати вирішення проблеми підвищення і оптимізації доходів населення, зниження необґрунтованої диференціації заробітної плати, підвищення відповідності розмірів пенсії величині заробітної плати.

1. Лібанова Є., Палій О. «Ринок праці та соціальний захист» Навч. посібник із соціальної політики. К.: В-во Соломії Павличко «Основи», 2004, с. 438-441.

2. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теорія, методика розробки та оцінки // дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К., 2004, с. 277-280.

3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 09.07.2003.

4. www.dfp.gov.ua

This article reveals the process of the development of private pension security in Ukraine, forming source, tendencies and prospects in the context of reforming the native pension system.

Романчукевич М.Й.

МОДЕЛЮВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Розроблена структурно-функціональна модель маркетингової інформаційної системи підприємства з використанням експертно-психологічного модуля. На відміну від існуючих, вона має модульну структуру як по “вертикалі”, так і по “горизонталі”, що забезпечує можливість поетапного її впровадження, дозволяє врахувати психологічні особливості користувачів та експертів і може працювати в кількох режимах з врахуванням технічних та правових обмежень.

Ключові слова: маркетингова інформаційна система підприємства, структурно-функціональна модель, експертно-психологічний модуль, модульна структура.

I. Вступ. Однією з важливих умов прийняття ефективних управлінських рішень на

підприємствах є наявність такої маркетингової інформаційної системи, яка, виходячи з принципу системності, дозволила б поєднати маркетингову діяльність підприємства в єдине ціле, що сприяло б оптимізації управління підприємством загалом в умовах невизначеності ринку. В сучасних умовах неможливо уявити ефективно працююче підприємство без впровадженої системи маркетингової інформації, яка виступає одним із основних інструментів конкурентної боротьби на ринку.

Проблеми інформації та побудови маркетингових інформаційних систем на підприємствах досліджувалися у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Алачевої Т.І., Баззела Р.Д., Близнюка С.В., Бучацької І.О., Ваніфатової М.М., Войчака А.В., Голубкова Є.П., Єжової Л.Ф., Котлера Ф.,